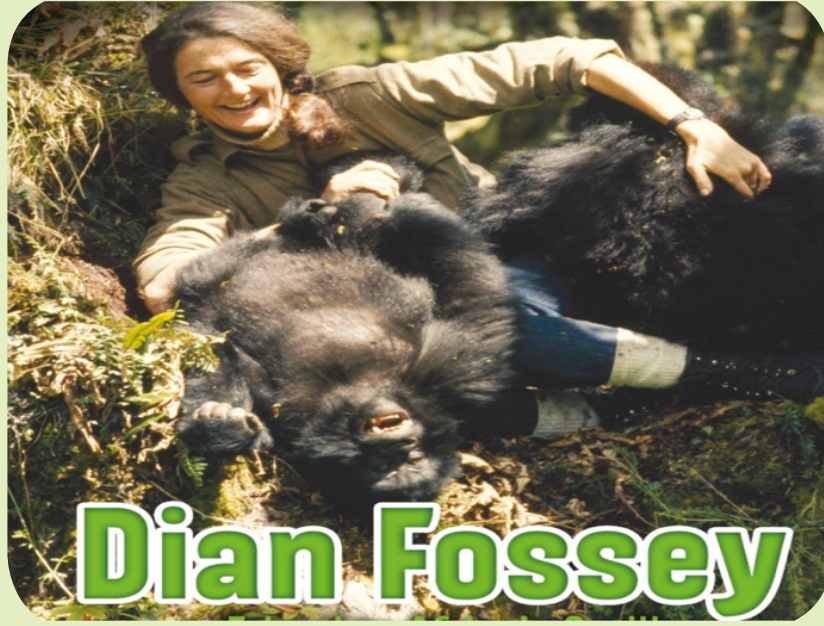

21. Yüzyılın Efsane Kadın Portreleri

Duygu Çimen ve Adil Denizli

Hacettepe Üniversitesi, Kimya Bölümü

Dian Fossey, 16 Ocak 1932 San Francisco, California doğumlu Amerikalı antropolog ve zoologdur. Goriller üzerine yaptığı sayısız çalışmayla bilinen Dian Fossey birçok goril grubu üzerinde yoğun bir çalışma yapmıştır. Dian Fossey, Rwanda'da Karisimbi Dağ'ında, 3 bin metre yükseklikte bir goril araştırma merkezi kurarak 1967-1985 yılları arasında 18 yıl boyunca hem araştırmalarını sürdürmüş hem de kaçak goril avcılarına karşı zorlu bir mücadele vermiş önemli bir ABD'li etolojisttir. Fossey, gerçek bir savaşçı gibi rahat ve normal diye nitelendirdiğimiz bir yaşamı bırakarak başka bir ülkede dağlarda kurduğu kampta her türlü konfordan uzak o bölge yerlilerinden oluşan birkaç yardımcısıyla gorillerin yaşamını araştırmıştır. Dian Fossey pek çok insanın yapmayı aklından bile geçirmeyeceği bir yaşamı seçmiş kendini gorillere adanmış bu yabani hayvanları kendine alıştıran, goril davranışları ve sosyal yaşamları hakkında çok değerli bilgileri derlemiştir. Dağlarda onlarla geçirdiği saatler boyunca sosyal yaşamlarını incelemiş, gorillere yavaş yavaş yaklaşarak aylar süren çabaları sonucunda onların kendisini kabul etmelerini sağlamıştır. Onlar gibi davranıp onlar gibi sesler çıkararak onlara yaklaşmış ve tüm bilgileri onlarla saatlerini geçirerek elde etmiş onları sahiplenmiş ve yeni araştırmacılara çok değerli bilgiler bırakmıştır. Fossey seçtiği bu zorlu yolda, gorilleri koruma adına hayatını kaybetmiş gerçek bir savaşçıdır. Afrika'da yer alan Ruanda'da ormanlarda gorilleri gözlemiştir. Yaklaşık 18 yıl boyunca araştırmaları için Ruanda Milli Parkı'nda kalan Dian Fossey'i 1988'de çekilen Gorillas in the Mist: The Story of Dian Fossey (Sisteki Goriller) filminde Sigourney Weaver tarafından canlandırılmıştır. Dian Fossey'in hayatını anlatan

1988 yapımı filmde karizmatik, çevresine hükmetmeyi bilen ve idealist Fossey'i canlandıran Sigourney Weaver drama dalında Golden Globe En İyi Kadın Oyuncu Ödülü'nü kazandı. Dian Fossey Ruanda'da uğradığı bir silahlı saldırı sonucu hayatını kaybetmiştir. Kaçak avcılarla savaşmak için elinden geleni yapan Fossey'nin onlar tarafından öldürüldüğü düşünülmektedir. Google ise bu ünlü etolojistin 82'inci doğum gününü unutmayarak duayen isme özel bir jest yaparak Dian Fossey anısına bir doodle yayınladı.

3 Nisan 1934 yılında İngiltere'de orta sınıf bir ailenin ilk çocuğu olarak dünyaya gelen Jane Goodall çok küçük yaşlardan itibaren hayvanlara, tabiat olaylarına olan merakı onu yaşatlarından ayırabilecek önemli bir özelliği idi. İlk doğum günü hediyesi olarak babası ona doldurulmuş bir şempanze hediye etmiş ona 'Jubilee' adını vererek en sevdiği oyuncuğu olmuştu. Jane Goodall, solucanlardan tavuklara, köpeklerden atlara kadar birçok hayvanı sevmiş ve onların davranışları ile ilgili gözlemler yapmıştır. II. Dünya Savaşında İngiltere'nin Almanya'ya savaş ilan ettiği 1939 yılında Morris-Goodall ailesinin hayatını sonsuza dek değiştirmişti. Jane'nin babası savaşa katılmış ailenin geri kalanı İngiltere'nin güney kıyısında, Bournemouth'a taşınmıştı. Tam vahşi hayvanların özgürce yaşadığı, Afrika kıtasının el değmemiş topraklarında hayvanlarla bir arada yaşama isteği Jane'in çocukluk hayaliydi. 18 yaşında liseyi bitirdikten sonra üniversite eğitimi almak yerine Afrika için para biriktirmek

üzere, garsonluk, sekreterlik gibi pek çok işte çalıştı. Jane Goodall en sonunda 23 yaşında Afrika'ya bir arkadaşını davetiyle gitti. 1957 yılı Jane'in hayatının dönüm noktasıydı. Afrika kıtasına nihayet ayak basmış ancak daha önemlisi asistanı olacağı ve kendisine kılavuzluk ve hocalık yapacak olan ünlü bilim adamı, antropolog Louis Leakey ile Kenya'nın Mombasa şehrinde tanışmıştır. Louis Leakey ve karısı Mary, insana ait olduğu düşünülen pek çok fosil bulmuş ve o güne kadar düşünülenin aksine insanın ilk atalarının Avrupa veya Asya kıtasında değil Afrika kıtasında ortaya çıkmış olacağı fikrini savundular. Louis Leakey insan atalarının davranışlarını anlayabilmek için insana pek çok açıdan yakın sayılabilecek şempanze, goril ve orangutanların araştırılması gerektiğini düşünüyordu ve bu görevi Jane Goodall'a verdi.

1960 yılı temmuz ayında Jane Goodall Tanganyika Gölü civarında bugün Gombe ulusal Parkı olarak bilinen bölgede şempanzeleri gözlemeye ve doğal yaşama alanlarında vahşi hayvanlar üzerine yapılacak şimdiye kadar yapılmış en uzun soluklu alan araştırmaya başlamıştır. Zaman içinde onlara kademeli olarak yaklaşmış ve sonrasında onlarla iç içe yaşamaya başlamış olan Jane bilim dünyasını sarsacak gözlemlerde bulunmuştur. Sadece insan türünde olduğu düşünülen bilinç, duygusallık, toplumsal yaşamda bireylerin konumu, aralarındaki sosyal ilişkiler gibi süreçlerin bu hayvanlarda da mevcut olduğunu, insanlarla aralarında

o kadar büyük bir fark olmadığını ortaya atan çalışmalar yapmıştır. Çalışmalarının yayınlanabilmesi ve bilimsel platformlarda kabul görebilmesi için Jane Goodall'ın Cambridge Üniversitesinde etoloji doktorası yapması gerekiyordu. 1965'de Jane doktorasını aldığı lisans eğitimi almadan doktora sahibi olan sekizinci öğrenciydi. Günümüzde Jane Goodall dünyadaki çeşitli üniversitelerin vermiş olduğu 20'ye yakın Fahri Doktora sahibidir. Jane Goodall sadece hayvan davranışları (etoloji) ve primatoloji (şempanze-goril-orangutan ve insanı davranışsal ve biyolojik olarak inceleyen bilim dalı) alanlarında değil, insan psikolojisi, davranışlarımızı etkileyen çevresel ve genetik faktörler konusunda yeni yaklaşımların geliştirilmesinde öncü olmuştur.

Fahri Doktoralarının yanında Japon Kyoto Bilim ödülünden Benjamin Franklin Bilim madalyasına, Birleşik Krallık Kraliçesi ve Fransız hükümeti tarafından Şövalyelik ünvanlarına, Gandhi/King Şiddetsizlik Ödülüne kadar Dünyanın en prestijli kurum ve kuruluşları tarafından onurlandırılmış olan Goodall 2002 yılından beri Birleşmiş Milletler Barış Elçisi olmuştur. 1977 yılında kendi adını taşıyan Jane Goodall Enstitüsü kurulmuştur. Enstitünün temel amacı bioçeşitliliğin korunması başta Afrika ülkeleri olmak üzere sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek ve gençlere çevre eğitimi vermek gibi faaliyetler bulunmaktadır. 2013 yılında Goodall California Turnuva Roses geçitinde ünlü ve önemli kişilere yapılan geçit töreninde özel, görkemli ve onursal bir ünvan olan mareşaller rütbesi verildi.

Rachel Carson

Carson, ABD'nin Pensilvanya, eyaletinde doğa ile iç içe eski bir çiftlik evinde büyüdü. Rachel, ailenin en küçük çocuğuydu. O doğduğunda ablası Marian 10 yaşında, kardeşi Robert 8 yaşındaydı. Bir kuş gözlemcisi ve eski öğretmen olan Maria, Rachel'a kuşlar, hayvanlar ve çiçek isimlerini öğretmek için onunla oyunlar oynardı. Rachel, bitkiler ve hayvanlar hakkında kitap yazmaya ve kitap kapakları

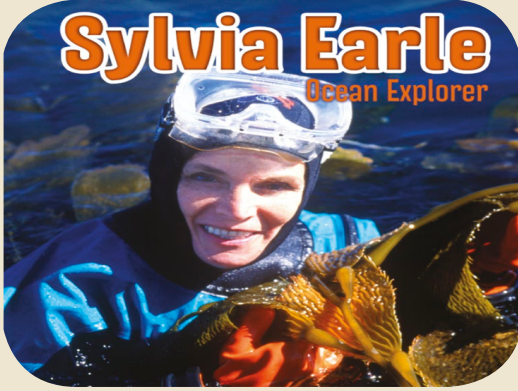
tasarlama başlandı. Nicholas popüler çocuk dergisinde yarışmaya girdi ve onun öyküleri en iyi üçüncülük ödülünü kazandı. Rachel'in annesi kasabadan uzakta yaşadıklarından bulaşıcı bir hastalığa yakalanmaması için onu okula göndermek istemedi. Onun bu devamsızlıklarına rağmen, Rachel sınıfın en başarılı öğrencisi olarak mezun oldu. Pittsburgh yakınlarında sadece bayanların olduğu Pennsylvania kolejine burslu olarak kabul edildi. Rachel Carson, 1925 yılında üniversiteye başladığında iyi bir yazar olmayı planlıyordu. Birinci yılın sonunda İngilizce profesörü Grace Croft onun yazılarını çok beğenmişti. Carson, lisans eğitimine başlamadan önce Washington Su Ürünleri Bürosunu ziyaret etti. Oradayken, Elmer Higgins adında bir danışman ile konuştu. Carson, bir bilim adamı olmak istediğini söyledi. Higgins, şaşırılmış ve onun bu kararlılığından etkilenmişti. Carson, 1932 yılında Baltimore'da Johns Hopkins Üniversitesine başlamış ve bütün ailesini de beraberinde getirmişti. Carson 1935 yılında babası vefat etmiş ve parası olmadığı için yerel gazetelerde makaleler yazmaya başlamıştı. O dönemde, Büyük Buhran adı verilen kötü bir ekonomik dönem vardı ve maaşlar çok düşüktü. Daha yüksek ücretli bir işe ihtiyacı vardı. Bir gün Elmer Higgins'i Su Ürünleri Bürosunda ziyaret etmişti. Higgins'in denizaltı yaşamı hakkında kısa radyo programları için bir dizi yazı yazabilecek birine ihtiyacı vardı. Higgins Carson'un yazılarını görmemesine rağmen, ona bir şans vermiş ve onu işe almıştı. Carson'un görevi 'Romance Under Water' olarak adlandırılan deniz yaşamı hakkında 52 tane kısa bilgilendirici yazı yazmaktı. Carlos, biyoloji bilgisi ile yazma becerilerini birleştirerek yaptığı iş çok beğenildi. Ablası, Marian, 1937 yılında akciğer enfeksiyonundan öldü. 12 ve 11 yaşlarındaki yeğenlerinin bakımları ona kalmıştı. Daha çok para kazanacağı bir işe ihtiyacı vardı. Higgins, Carson'un hükümet broşüründe deniz yaşamı üzerine 11 sayfalık yazısından çok etkilenmişti. Kaliteli yazıları ile bilinen Amerikan dergisi Atlantik'e Carson'un yazılarının bir kısmını yolladı. Sonunda, Carson

ekstra gelir kazanma umuduyla onlara bir kompozisyon sundu. Aynı yıl, "Denizaltı" adında bir makale yayınladı. Makaleyi bir kitap halinde getirmek için Carson'a teşvik amacıyla Simon ve Schuster şirketleri destek olmuştu. Bu kitabın tamamlaması birkaç yıl aldı. Kasım 1941 yılında, ilk kitabı 'Sea Wind' yayımlandı. Kitabını annesine ve Elmer Higgins'e ithaf etti. Kitapta, kuşların ve deniz canlılarının hikayesini anlattı. Araştırma kapsamında, Carson, bir balıkçılık istasyonunda 10 gün geçirdi. Eleştirilenler, kitap için övgülerde bulundu. II. Dünya Savaşı sırasında, birkaç hafta içinde en çok satanlar arasına girdi. Carson, Florida kıyılarında "büyük denizaltı macerası" olarak adlandırılan bir çalışmaya başladı. O denizaltı dünyasına yakından bakmak için okyanus içinde 15 metreye daldı. Bir sonraki macera Georges Bankasının 322 kilometre doğusunda 10 günlük yolculuk yaptı. Carson, gece-gündüz balıkçı teknesi ve onların ağılarıyla çalışmalarını gözlemleyerek geçirdi. Bu ağlarda balık, yengeç, süngerler, deniz yıldızı, midye gibi deniz canlıları vardı. Carson gözlemlerini 'The Sea around Us' adını verdiği kitabında topladı. The New Yorker magazin dergisi, kitabın bölümlerini yayınlamaya başladı. Carson'un bol bol konferanslar vermesi istendi. İlk başarılı konuşmasından sonra kendisine güveni daha da arttı. 1958 yılında, Carson, arkadaşı Olga Huckins'in mektubu ile üzücü bir haber aldı. Duxbury de Huckins ait bir kuş sığınağında kuşların ölü bulunduğunu

öğrendi. Yetkililer DDT denilen zehirli kimyasal ilaç kullanmışlardı. II. Dünya Savaşı sırasında böcekler tarafından yayılan hastalıklara karşı korumak için yaygın olarak kullanıldığını öğrendi. 1958 yılında Carson DDT'yi araştırmayı başladı. Carson, kendisinin de hasta olduğunu öğrendi. Doktorlar, Carson'ın meme kanseri olduğunu, kanserin yayıldığını ve radyoterapi uygulanması gerektiğini söylediler. O, pestisitler hakkında Kuzey Amerika ve Avrupa'da bilim adamları ile konuştu. Carson DDT'nin bitkiler, toprak, yaban hayatı ve su üzerinde yıkıcı etkileri olduğunu anlatan bir kitap yazmak istedi. Antartika'da, kuşların vücutlarında DDT izleri olduğunu, bazı civciv yumurtalarının deforme olduğunu ve bazılarının hiç yumurtadan çıkmadığı, kel kartal, kahverengi pelikan gibi bazı kuş türlerinin görüldüğünü gözlemledi.

Uzun süren araştırmalarının sonunda doğayı kimyasal böcek öldürücülerin bozduğuna karar verdi. Halkı bu konuda bilinçlendirmek için gazetelere yazılar yazdı. 1962 yılında, doğanın korunması için kimyasal böcek öldürücülerin (DDT) kullanılmamasına dikkat çeken yazıları kitap haline getirdi. SESSİZ BAHAR adlı kitabı kısa sürede etkisini gösterdi ve en çok satanlar arasında yer aldı. ABD Başkanı John F. Kennedy pestisit etkilerini incelemek üzere bir komisyon kurdu. Pestisit satan şirketler, Carson'ın büyük bir para karşılığında kimya şirketleri ile

anlaşma yaptığını söyleyerek Carson'ın yayıncı şirketine dava açmakla tehdit ettiler. 1963 yılında Carson, pestisit şirketi ile birlikte ABD'de özel bir televizyon programına katıldı. Kısa bir süre sonra bir televizyon programında, Carson, Kennedy'nin Bilim Danışma Komitesi Başkanının önünde ifade verdi. 15 Mayıs 1963 tarihinde, komiteye Carson'ın bilimsel iddialarını desteklediğini ve pestisit kullanımında bir azalmanın yapılması gerektiği raporunu yazdı. Carson, halen popüler olan kitabında, tarım ilaçlarının öldürücü etkisine dikkati çekmiş ve birçok kişinin çevrecilik konusunda bilinçlenmesine yardım etmiştir. 1964'de Rachel Carson uzun bir süre mücadele ettiği göğüs kanserine yenik düşerek hayata kaybetti.

Sylvia Earle 12 yaşında iken, ailesi Meksika Körfezinde Florida'da bir eve taşınır. 13 yaşından itibaren, Earle Körfezin sıcak sularını keşfetmek için yüzmeye başlar. 16 yaşında ise bir dalış kaskı giyip Körfez yakınlarında bir nehrin derinlerine kadar iner. Bir yıl sonra, tüple dalışı öğrenir ve okyanusların sırlarını çözmek ister. Earle, bir deniz botanikçisi olarak büyümüştür. En büyük hayali insanların ulaşamadığı okyanus derinliklerinde başkalarının görmediği şeyleri keşfetmekti. Earle, denizde her zamankinden daha büyük derinliklere ulaşmak için bir şirket kurdu. Bu sayede dünyada araştırma yapmak için sayısız bilimsel ekiplerin kurulmasına önderlik etmiş oldu. Onun dalış cesareti, ona 'Her Deepness' takma adını kazandırdı. Earle, doğayı ve canlıları çok merak ediyordu. Çalışmaları için bitki, kaya ve

böcek örnekleri toplamaya başladı. Deniz atı ilk keşiflerinden biriydi. Earle ve bir arkadaşı denizde berrak mavi sulara uzun bir borudan pompalanan turuncu bir kitleyi farketti. Bu bir portakal suyu fabrikasının atıklarıydı. Earle, okyanus kirleticilerinin de araştırılması gerektiğini düşünmeye başladı. Earle, 1955 yılında Florida Eyalet Üniversitesi'nde lisans eğitimini, Kuzey Carolina'daki Duke Üniversitesi'nde de master eğitimini bitirdi. Deniz botanikçi alanındaki çalışmalarına bir süre ara verip özellikle yosunlar üzerine çalışmaya başladı. Yüksek lisansını bitirdikten sonra bir zoolog olan Jack Taylor evlendi ve birkaç yıl içinde iki çocuğu oldu. Bu yoğun dönemde, Earle alg türleri üzerindeki çalışmalarını sürdürmeye devam etti. 1964 yılında Anton Bruun adında bir bilimsel araştırma gemisi Hint Okyanusunda altı haftalık sefere başladı. Gemi için bir deniz botanikçisi gerekiyordu.

Earle'de bu gemide görev aldı ve geminin 70 üyeli mürettebatı arasında tek kadını ve son derece yetenekli olduğunu kanıtladı. Bir süre, Afrika ve yakın ada kıyılarındaki limanlarda gemi sözcüsü oldu. Büyülü denizaltı dünyasında uzun süreli araştırmalar yaparken gün boyunca öğrendikleri hakkında notlar yazmaya başladı. Earle, Anton Bruun isimli gemiyle daha fazla sefere çıkmaya başladı. 1965 Pasifik Okyanusu gezisinde, denizin derinliklerinde şemsiye şeklindeki bilinmeyen bir alg türü keşfetti. Araştırma yaparken köpekbalıklarının inceleyen bir balık bilimcisi Eugenie Clark'ın çalışmalarından etkilenmeye başladı. Clark, okyanus ekolojisini ve okyanusdaki

canlıları daha geniş bir yelpazeyeyle Earle'ye tanıttı. Clark, Florida'da şimdiki Mote Marine Laboratory olarak bilinen Cape Haze Deniz Laboratuvarını kurdu ve buraya Earle müdür olarak atandı. Earle, ciddi olarak devam eden bilimsel araştırmalar ile ailesi arasında denge sağlanamayınca gerginlikler başladı. İlk kocası ile boşanmış, Harvard Üniversitesi'nde balık bilimcisi olan Giles Mead ile evlenmişti. 1968 yılında, Deep Diver denilen küçük bir gemiyle ilk sualtı yolculuğunu yapmıştı. 1969 yılında ABD hükümeti Tektite adında bir sualtı dalış projesi başlattı. Virgin Adaları yakınındaki okyanus suları altında dört ay bir yaşam geçirdi. Projenin amacı insanlara sualtında da bir yaşamın olduğunu öğretmekti. 1990 yılında ABD Başkanı George HW Bush, yeni bir işe atadı. Ulusal Oşinografik ve Atmosfer İdaresi (NOAA)'nde ilk defa bir kadın görevdeydi. Bir yıl sonra, ABD Kongresi Petrol Kirliliği Yasasını geçirdi. Bu yasa Exxon Valdez gibi meydana gelecek kazaları önlemek için tasarlanmıştı. 1991 yılında meydana gelen petrol kirliliği felaketine engel olamadı. Başkan Bush, hasarı değerlendirmek için Earle'yi oraya gönderdi. 2010 yılında Meksika Körfezinde Deepwater Horizon petrol kulesi patladı. Patlamada 11 işçi öldü. Bu tarihin ikinci büyük petrol sızıntısıydı.

Earle felaketin nedenini araştırdı ve öğrendiklerini ABD Kongresinde anlattı. 2012 yılında deniz altını keşfetmek için dalış yaptı. Suyun dışında, Earle'nin ABD okyanus politikaları üzerinde doğrudan etkisi bulunmaktadır. Ayrıca Google'un ayrıntılı okyanus haritaları oluşturmasına da yardımcı oldu. Earle, 100'den fazla onur ödülü aldı. Okyanus araştırmaları konusunda adeta bir efsaneye dönüşmüş olan Sylvia Earle, 2009 TED Ödülü'nü kabul ederken okyanuslarımızı ve gezegenimizin "mavi kalbini" koruma konusunda ona yardımcı olmamızı istedi. 80 yaşına yaklaşmasına rağmen, Sylvia Earle her zamanki gibi korkusuz ve uzun süre dalış yapabileceğini de söylemektedir.